

De blokken zijn:

Blok 1: Cultuur van Romantiek en Realisme in de negentiende eeuw

Blok 2: Cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw I

Blok 3: Cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw II

Blok 4: Massacultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw

Bij het beantwoorden van de vragen maak je gebruik van de aangeboden bronnen. Tevens wordt een beroep gedaan op je eigen kennis. In het vragenboekje zie je in de marge bij elke vraag een lijntje met daaronder meestal één of meer bronnen die van speciaal belang zijn bij de vraag. Op de cd-rom zijn deze bronnen aangegeven met een groene stip.

In het vragenboekje is een inleiding bij een vraag cursief gedrukt. Op de cd-rom staat deze, niet cursief, in het vak direct onder de vraag.

In het vragenboekje wordt een vetgedrukt woord uitgelegd in een voetnoot. Op de cd-rom is zo'n woord blauw en vetgedrukt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Cultuur van Romantiek en Realisme in de negentiende eeuw

Dit vragenblok gaat over het negentiende-eeuwse, romantische ballet en zijn plaats in de samenleving. Het is toegespitst op het ballet *Giselle* in de uitvoering van Het Nationale Ballet uit 1997.

tekst 1

Gedurende de negentiende eeuw groeide de belangstelling van de bourgeoisie voor opera en ballet. Uit tekst 1 blijkt dat de belangstelling voor ballet niet alleen spontaan toenam, maar ook doelgericht gestimuleerd werd.

2p 1 Met welke drie maatregelen beïnvloedde Véron de belangstelling voor ballet?

tekst 1

Véron wilde dat zijn Opéra fungeerde als het 'Versailles' van de bourgeoisie. Hij speelde met deze symboliek in op gevoelens voor *triomf* en verlangen naar *exclusiviteit*.

2p 2 Leg dit voor beide aspecten uit.

*De bloei van het negentiende-eeuwse ballet was uiteraard niet alleen een gevolg van slimme verkoopstrategieën. De populariteit was vooral een gevolg van het feit dat het goed aansloot op romantische thema's zoals het **bovennatuurlijke**¹.*

3p 3 Noem nog drie romantische onderwerpen die veelvuldig in het negentiende-eeuwse ballet aan bod kwamen.

Het bovennatuurlijke kwam bijvoorbeeld tot uitdrukking in het dansen op *spitzen*, het maken van grote *zweefsprongen*, het *tilwerk* in de pas de deux (duetten) en in de lange, witte *tutu's*.

2p 4 Leg voor twee van deze middelen uit waarom het bovennatuurlijke daardoor goed in ballet uitgedrukt kon worden.

tekst 2

Lees tekst 2.

video 1

Videofragment 1 is een kort fragment uit de eerste acte van het ballet Giselle. Hierop zie je de vrolijke, danslustige Giselle.

video 2

Op videofragment 2 zie je de waanzinscène uit het eind van de eerste acte. De eerder zo vrolijke, danslustige Giselle verandert ten overstaan van alle aanwezige dorpingen en adel in een wanhopig meisje met een gebroken hart.

2p 5 Leg aan de hand van zowel de *inhoud* als de *vorm* uit, dat de scène op videofragment 2 een overgang vormt naar de tweede acte.

video 3

Op videofragment 3 zie je een gedeelte uit de tweede acte. Giselle beschermt graaf Albrecht tegen de kwaadwillende Wili's en smeekt de koningin van de Wili's om hem te sparen.

De tweede acte is een 'ballet blanc' (wit ballet).

2p 6 Leg dit uit aan de hand van de *bezetting* en de *kleding*.

noot 1

boven of buiten de natuur liggend, dus buiten het bereik van de menselijke zintuigen

Schoolexamen CKV2 havo 2002-I

havovwo.nl

tekst 2

video 1

video 2

video 3

video 4

Op videofragment 4 zie je het gedeelte uit de tweede acte dat direct volgt op videofragment 3.

Hierin danst Giselle eerst een solo en daarna een duet met Albrecht.

Het ballet Giselle bestaat, net als veel andere romantische balletten, uit realistische en romantische delen.

4p 7

Beschrijf:

– van de eerste acte (zie videofragment 1 en 2) *twee realistische* kenmerken

– van de tweede acte (zie videofragment 3 en 4) *twee romantische* kenmerken.

Laat hierbij de antwoorden op vraag 6 buiten beschouwing.

tekst 2

Giselle en Albrecht staan symbool voor een bepaalde maatschappelijke verhouding.

2p 8

Geef aan hoe in dit ballet sprake is van een vorm van maatschappijkritiek.

video 5

Op videofragment 5 zie je nogmaals de beide gedeelten uit de tweede acte van Giselle, maar nu aaneengesloten en in de interpretatie van de Zweedse choreograaf Mats Ek. In 1982 maakte hij voor het Zweedse Cullberg Ballet een eigentijdse Giselle, waarvoor hij de originele muziek gebruikte, maar het decor, de bewegingstijl en de thematiek aan de huidige tijd aanpaste. Zo wordt Giselle ook hier waanzinnig van verdriet, maar zij komt daarna niet terecht bij de Wili's, maar in een psychiatrische inrichting voor vrouwen.

Hoewel je kunt zeggen dat de negentiende-eeuwse romantiek vervuild is voor twintigste-eeuws realisme, zijn er in de weergave van Mats Ek toch parallellen tussen de wereld van de Wili's en de wereld van deze psychiatrische inrichting.

1p 9

Noem één parallel tussen deze twee werelden.

video 3

video 4

video 5

De bewegingstijl van Mats Ek is geworteld in het ballet. Toch is in videofragment 5 goed te zien dat zijn stijl in belangrijke mate afwijkt van het romantische ballet zoals te zien is in videofragment 3 en 4.

3p 10

Leg voor elk van de volgende aspecten uit hoe Mats Ek in videofragment 5 afwijkt van de romantische balletstijl:

– de kleding

– de verhouding tussen man en vrouw in het duet

– het ruimtegebruik.

Cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw - I

Dit vragenblok gaat over ideeën van Piet Mondriaan over beeldende kunst en muziek, alsmede over muziek van geestverwanten uit die tijd.

afb. 1

afb. 2

tekst 3

Lees als inleiding tekst 3.

Op afbeelding 1 en 2 zie je van Mondriaan twee schilderijen uit 1912 met als onderwerp een boom.

Mondriaan wilde de **structuur**² achter de waarneembare werkelijkheid laten zien. Hij is daarbij in het schilderij van afbeelding 2 verder gegaan dan in dat van afbeelding 1.

2p 11

Leg dit uit. Betrek beide werken in je antwoord.

noot 2

wijze van opbouw van een samengesteld geheel

Schoolexamen CKV2 havo 2002-I

havovwo.nl

- afb. 3 *Op afbeelding 3 zie je van Mondriaan 'Compositie nr. 10. Pier en oceaan' uit 1915. Enerzijds kun je het werk op afbeelding 3 zien als in hoge mate abstract. Anderzijds is het, zoals de titel aangeeft, in zekere mate gebaseerd op de waarneembare werkelijkheid.*
- 2p **12** Geef voor elk van beide manieren van beschouwen een argument.

- muziek 1 *Lees tekst 4.*
- tekst 4 *Muziekfragment 1 is het begin van compositie nummer 4 uit de 'Proeven van Stijlkunst' van Jakob van Domselaer.*
- 2p **13** Beschrijf hoe in muziekfragment 1 het *horizontale/passieve* element en het *verticale/actieve* element in klank zijn weergegeven.

- Van Domselaer heeft zich laten inspireren door werken van Mondriaan.
- 1p **14** Waaruit blijkt dit?

- muziek 1 *Rond het jaar 1915 waren Mondriaan en Van Domselaer gefascineerd door dezelfde soort ideeën. Bij Mondriaan zijn deze ideeën het duidelijkst waarneembaar voor de beschouwer, bij muziek is dat minder duidelijk het geval.*
- tekst 4
- 1p **15** Leg aan de hand van muziekfragment 1 uit waarom deze ideeën bij muziek veel minder duidelijk te horen zijn.

- afb. 4 *Op afbeelding 4 zie je 'Compositie met rood, geel en blauw' uit 1930 van Mondriaan. Mondriaan heeft in verschillende artikelen geschreven over zijn ideeën betreffende een 'nieuwe muziek'. Zo zegt hij dat een melodie moet bestaan uit snelle opeenvolging van hooguit een drietal primaire tonen en een drietal zogenaamde niet-tonen.*
- tekst 3
- 2p **16** Geef aan de hand van afbeelding 4 aan hoe deze uitspraak over muziek en zijn ideeën over schilderkunst op elkaar aansluiten.

- afb. 4 *Bij beschouwingen over muziek en beeldende kunst worden soms dezelfde termen gebruikt. Zo streefde Mondriaan in zijn werken naar *harmonie* (zie tekst 3) en merkte een criticus naar aanleiding van het schilderij op afbeelding 4 op dat Mondriaan hier de kleuren **orkestreerde**³.*
- tekst 3
- 1p **17** Leg voor het begrip *harmonie* uit hoe dit in verband gebracht kan worden met het werk van afbeelding 4.

- muziek 2 *Lees voor het beantwoorden van de vragen 18 en 19 eerst tekst 5.*
- tekst 5 *Muziekfragment 2 is het begin van het 'Ballet Mécanique' (1924) van George Antheil zoals uitgevoerd in 1999.*
- 2p **18** Noem twee aspecten van de 'nieuwe muziek' die in muziekfragment 2 te beluisteren zijn.

- muziek 2 *Muziekfragment 3 is het begin van het 'Ballet Mécanique' in de versie uit 1953.*
- muziek 3 *De versie uit 1953 voldoet veel minder aan de kenmerken van de 'nieuwe muziek' zoals Antheil zich dat in de twintiger jaren voorstelde.*
- tekst 5
- 2p **19** Geef hiervoor twee redenen.

- noot 3 *een compositie instrumenteren voor orkest*

Cultuur van het moderne in de eerste helft van de twintigste eeuw - II

Dit vragenblok gaat over kunst en cultuur van het moderne en de invloed die de stad New York op kunstenaars, onder wie Mondriaan, heeft gehad als inspiratiebron.

afb. 5 *In de eerste decennia van de twintigste eeuw beleefde de stad New York een grote*
afb. 6 *bloeiperiode in kunst en cultuur. Naast onder andere Parijs werd ook deze stad een nieuwe*
afb. 7 *hoofdstad voor de kunsten.*

afb. 8 *Lees tekst 6.*

afb. 9 *De stad New York veranderde in de jaren 20 (van de vorige eeuw) drastisch van aanblik.*

afb. 10 *Een bijzonder voorbeeld van architectuur vormt Chrysler Building, voltooid in 1930.*

tekst 6 *William Chrysler was een autofabrikant. Op afbeelding 5 zie je een van de auto's van het merk Chrysler: de airflow. Chrysler Building, in Art Deco-stijl, werd het hoofdkantoor van Chrysler. Het gebouw sprak al snel tot de verbeelding van de bevolking van New York: het belichaamde de moderne tijd.*

Op afbeelding 6 zie je Chrysler Building; op afbeelding 7 t/m 10 zie je details van dit gebouw.

1p **20** Leg uit op welke manier de architectuur van Chrysler Building de moderne tijd belichaamde.

afb. 6

afb. 7

afb. 8

afb. 9

afb. 10

In de Amerikaanse kunst en cultuur kregen -vaak commerciële- opdrachtgevers een steeds grotere invloed. Ook aan Chrysler Building zie je dat in het ontwerp tot uitdrukking wordt gebracht voor wie het gemaakt is. Dit gebouw wordt daarom niet alleen beschouwd als een esthetisch, maar ook als een commercieel baken van de vooruitgang.

1p **21** Leg uit waarom Chrysler Building een commercieel baken genoemd mocht worden.

tekst 7

New York had een enorme aantrekkingskracht op kunstenaars. Veel Europese kunstenaars kwamen voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog naar New York. Ook Mondriaan kwam in 1940 naar New York. Tekst 7 is een brief van Mondriaan waarin hij schrijft dat zijn tentoonstelling in de Valentine Galerie nuttig geweest is voor hem.

2p **22** Noem twee voordelen die het exposeren in galeries met zich meebrengt voor kunstenaars.

afb. 11

tekst 8

Lees tekst 8.

*Mondriaan was een fervent dansliefhebber. Hij danste onder andere de charleston. Voor de charleston werd speciale danskleding voor de vrouw ontworpen. Op afbeelding 11 zie je een voorbeeld daarvan van de ontwerper Edward Molyneux uit 1926-1927. Deze japon is gemaakt van crèmekleurige zijde waar draden aan hangen met **pailletten**⁴.*

1p **23** Leg uit welk effect er ontstaat bij het dansen van een charleston in de japon op afbeelding 11.

muziek 4

tekst 8

*In muziekfragment 4 hoor je het begin van de Honky Tonk Train Blues, een **Boogie-woogie**⁵ gespeeld door de pianist Meade Lux Lewis.*

In tekst 8 spreekt Mondriaan over 'het opheffen/vernietigen van de melodie'.

1p **24** Leg aan de hand van muziekfragment 4 uit wat Mondriaan hiermee bedoelt.

noot 4

glinsterende lovertjes op kledingstukken

noot 5

Een virtuoos pianostuk gebaseerd op een bluesschema, waarbij de baspartij een vast, karakteristiek ritmisch en harmonisch patroon speelt, terwijl de melodie bestaat uit korte, geïmproviseerde motiefjes.

Schoolexamen CKV2 havo 2002-I

havovwo.nl

afb. 12 *Op afbeelding 12 zie je het (onvoltooide) werk 'Victory Boogie Woogie' van Mondriaan uit 1942. Volgens de schilder vormden zowel de stad New York als de muziek van de Boogie-woogie een inspiratiebron voor hem. Hij wilde echter niet de werkelijkheid -of een geabstraheerde werkelijkheid- in zijn schilderijen weergeven, maar puur abstracte werken maken.*

2p **25** Leg aan de hand van *kleur* en *vorm* uit, op welke wijze voor Mondriaan de stad New York als inspiratiebron kon dienen.

afb. 12
muziek 4

Beluister nogmaals muziekfragment 4.

2p **26** Beschrijf welke elementen van het schilderij op afbeelding 12 het schema-achtige van Boogie-woogie muziek zouden kunnen voorstellen en welke de korte motiefjes.

afb. 4
afb. 12 *Mondriaans werk maakte in de laatste jaren van zijn leven een grote ontwikkeling door. Diverse elementen van zijn stijl bleven nog steeds aanwezig, maar ook veranderde een aantal elementen drastisch. Dat kun je zien in het schilderij op afbeelding 12 in vergelijking met dat op afbeelding 4.*

2p **27** Noem twee elementen in het schilderij op afbeelding 12 die nieuw zijn in het werk van Mondriaan.

In 1998 werd de 'Victory Boogie Woogie' door de Nederlandse staat gekocht voor 80 miljoen gulden. Over deze aankoop ontstond een hevige discussie. Deze ging deels over procedurele kwesties, zoals het feit dat het parlement niet bij de aankoop betrokken was geweest, deels over het aankoopbeleid (het artistiek-financiële aspect van de aankoop).

2p **28** Geef aan of je voor- of tegenstander bent van de aankoop (artistiek-financieel) van de 'Victory Boogie Woogie'. Onderbouw je mening met twee argumenten. (Een antwoord als: 'dat kan iedereen maken' wordt niet gehonoreerd.)

Massacultuur in de tweede helft van de twintigste eeuw

Dit vragenblok gaat over vernieuwingen in toneel en theaterdans. Uitgangspunt is de voorstelling 'Bring my family back' van de jongerentheatergroep DOX.

tekst 9 *Lees voor het beantwoorden van de vragen tekst 9, 10 en 11.*

tekst 10 *Op videofragment 6 zie je het begin van 'Bring my family back'. Dit bestaat uit drie scènes:*

tekst 11 – *de opkomst*

video 6 – *de openingsgroet*

– *de familiebanden.*

In tekst 9 staat in de doelstelling van jongerentheatergroep DOX dat zij interculturele en multidisciplinaire podiumkunst willen maken.

1p **29** Geef aan hoe het *interculturele* aspect in videofragment 6 tot uitdrukking komt.

tekst 10
video 6

In tekst 10 staat dat de groep een bepaalde opvatting heeft over het begrip 'intercultureel'.

2p **30** Leg voor twee van de drie scènes uit videofragment 6 uit hoe deze opvatting verwerkt is.

video 6 Halverwege de scène over de familiebanden (zie videofragment 6) praat iedereen door elkaar, zodat je niemand meer kunt verstaan.

1p **31** Wat kan de reden geweest zijn dat de regisseur voor deze uitwerking heeft gekozen?

Schoolexamen CKV2 havo 2002-I

havovwo.nl

tekst 9

video 7

Op videofragment 7 zie je een dans.

In tekst 9 lees je hoe de werkwijze van DOX is bij het maken van een voorstelling.

- 2p **32** Beschrijf hoe deze werkwijze in de dans op videofragment 7 tot uitdrukking komt. Geef daarbij twee voorbeelden.

video 7

Hoewel alle spelers hun eigen inbreng hadden, is de dans op videofragment 7 als geheel toch een eenheid geworden.

- 2p **33** Noem twee elementen die er voor zorgen dat deze dans een eenheid wordt.

video 8

Op videofragment 8 zie je hoe Hassan met zijn kistje op zijn hoofd, zoals gebruikelijk in Afrika, aan komt lopen. Hij gaat op de voorgrond zitten om te vertellen over zijn geheime liefde. Hij maakt daarbij bewegingen die horen bij een rituele reiniging. Achter hem staan meisjes met sinaasappels.

- 2p **34** Beschrijf drie verschillende manieren die in videofragment 8 zijn gebruikt om van Hassans verhaal theater te maken.

video 6

video 7

video 8

In een artikel van Annette de Vries over 'Bring my family back' staat: „DOX benadert de thema's van de voorstelling vanuit het *universele* en het *individuele* perspectief, en slechts daar waar nodig is vanuit het *culturele* perspectief.”

- 3p **35** Geef van elk van de drie perspectieven een voorbeeld uit de videofragmenten 6, 7 en/of 8.

tekst 12

Uit het advies voor de Cultuurnota 2001–2004 blijkt dat de Raad voor Cultuur de theaterwereld wil vernieuwen. Enkele bestaande theatergroepen moeten wijken voor 32 kleine nieuwkomers. Eén van de criteria die een rol speelde bij het beoordelen van de aanvragen was culturele diversiteit (zie tekst 12).

- 1p **36** Vind je het criterium 'culturele diversiteit' wel of niet belangrijk bij het toekennen van rijkssubsidie aan theatergroepen? Beargumenteer je mening.